

Historia badań archeologicznych na Zamku Królewskim w Warszawie

Prace badawcze na Zamku Królewskim rozpoczęto niezwłocznie po przekazaniu obiektu przez Rosyjski Zarząd Pałacowy Warszawskiemu Komitetowi Obywatelskiemu w dniu 2 sierpnia 1915 r. Już 5 sierpnia rozpoczął tu pracę – wówczas jako kurator społeczny – pierwszy i wieloletni badacz Zamku, architekt Kazimierz Skórewicz.

Zasadnicze prace architektoniczne i archeologiczne przeprowadził w latach 1921-26. Ich efektem było m.in. odkrycie w południowo-wschodnim skrzydle kompleksu zamkowego relikwów średniowiecznego Domu Wielkiego (wybudowanej na początku XV w. rezydencji książąt mazowieckich) i odsłonięcie zachowanej pod warstwami późniejszych tynków zachodniej, gotyckiej fasady dworu książęcego.

Kazimierz Skórewicz został zdymisjonowany wiosną 1928 r., a jego obowiązki przejął dotychczasowy kierownik odbudowy Wawelu, Adolf Szyszko-Bohusz.

Prace badawcze i renowacyjne przerwała II wojna światowa, w trakcie której Niemcy dokonali całkowitego zniszczenia Zamku.

Dnia 2 września 1949 r. Sejm podjął uchwałę o konieczności odbudowy Zamku, z przeznaczeniem na Muzeum Kultury Polskiej.

Decyzja ta stworzyła potrzebę przeprowadzenia zakrojonych na szeroką skalę badań archeologiczno-architektonicznych, które rozpoczęto już w grudniu 1949 r. Prowadzono je w ramach projektu „Prace

badawcze na Zamku Warszawskim". Przedsięwzięciem kierowali historyk sztuki i archeolog Aleksandra Świechowska oraz architekt Zdzisław Tomaszewski. W trakcie prowadzonych badań po raz pierwszy zastosowano wiercenia geologiczne. Ujawniono m.in. relikty fortyfikacji (fosy i wału skrzyniowego) XIV-wiecznej siedziby książęcej. Przy południowo-zachodnim narożniku Zamku odłonięto również półokrągłą basztę zewnętrznego muru miejskiego. Wkrótce, w 1952 r., z przyczyn politycznych wszelkie prace badawcze w rejonie Zamku nagle wstrzymano.

W latach 1960-62 P.P. Pracownie Konserwacji Zabytków, Oddział w Szczecinie, przeprowadziły badania architektoniczne piwnic zamkowych (arch. Antoni Kąsinowski). Dalsze badania architektoniczno-archeologiczne, pod kierownictwem Jacka Strupiechowskiego i Przemysława Gartkiewicza, prowadzone były przy wschodniej elewacji Domu Wielkiego.

W latach 1963-67 niewielkie ratownicze prace archeologiczne w rejonie dawnego Zamku wykonywał zespół Urzędu Konserwatorskiego m.st. Warszawy (Bogusław Gierlach).

Decyzja o odbudowie Zamku Królewskiego, ze stycznia 1971 r., otworzyła nowy, wieloletni etap prac badawczych.

Utworzonej wówczas Komisji Archeologicznej Obywatelskiego Komitetu Odbudowy Zamku Królewskiego przewodniczył prof. Aleksander Gieysztor. Prace pięciu ekip terenowych koordynowała Aleksandra Świechowska, a badania architektoniczne Antoni Kąsinowski. Prace archeologiczne prowadziły zespoły Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, Pracowni Archeologiczno-Konserwatorskiej PP PKZ Oddział Warszawski, Działu Archeologicznego Muzeum Historycznego m.st. Warszawy, Uniwersytetu Warszawskiego oraz Instytut Historii i Kultury Materialnej PAN. Badania prowadzono pod presją bardzo szybkiego tempa prac budowlanych.

Od 1973 r. całość prac archeologicznych na obszarze Zamku i obrzeżach przejął kierowany przez Aleksandrę Świechowską Dział Archeologiczny Muzeum Historycznego m.st. Warszawy. W latach 1973-1978 prowadzone były prace na Dziedzińcu Głównym Zamku oraz tarasie wschodnim (od strony Wisły). W latach 1977-1983 z długimi przerwami badano południowo-zachodnią część obecnego placu Zamkowego.

Prowadzone wówczas badania archeologiczne były ściśle związane z programem odbudowy Zamku i z założeniami miały charakter wyprzedzający. Tempo prac budowlanych pokrzyżowało te plany. Liczne interwencje badawcze na Dziedzińcu Głównym Zamku, skarpie wschodniej oraz w podziemiach zespołu zamkowego miały jedynie charakter nadzorów i obserwacji ratowniczych; w rzeczywistości były rejestracją zniszczeń dokonanych w substancji zabytkowej. Należy jednak pamiętać, że nadrzędnym celem była wówczas restytucja Zamku Królewskiego.

W 1982 r. utworzono Ośrodek Badań Archeologicznych Zamku Królewskiego w Warszawie (kier. Krystyna Przybysz), przekształcony w 1992 r. w Pracownię, a następnie Dział Badań Archeologicznych (kier. Jerzy Garus). Początkowo pracownicy Ośrodka współpracowali z ekipą Działu Archeologicznego Muzeum Historycznego m.st. Warszawy. Oprócz wspólnych prac na terenie Zamku wspomagali ekipę Muzeum Historycznego, m.in. w badaniach terenowych przy gotyckim moście przedbramia Bramy Krakowskiej.

Głównym zadaniem nowej placówki było zebranie informacji do projektu remontu Arkad Kubickiego i rewitalizacji tarasu oraz skarpy wschodniej. W 1986 r. przeprowadzono na tym terenie badania geologiczne, geofizyczne i archeologiczne. Rozpoznana została stratygrafia nasypów skarpy zamkowej oraz wzajemne relacje znajdujących się tam budowli historycznych – fortyfikacji wazowskich, Wielkiej Oficyny i Arkad Kubickiego.

W 1992 r., w ramach przygotowań do planowanego remontu generalnego, przeprowadzono archeologiczno-architektoniczne badania pałacu Pod Blachą, których efektem był projekt rozbudowy pałacu.

Kolejny ważny okres prac archeologicznych zainicjował, rozpoczęty w 1995 r., generalny remont Arkad Kubickiego. W trakcie badań i nadzorów prowadzonych do 2003 r. dokonano wielu odkryć znacznie wzbogacających wiedzę na temat historii zabudowy skarpy wschodniej i Podzamcza. Oczyszczono z zasypów i zbadano pomieszczenia XVIII-wiecznej budowli, tzw. Sklepów Dawnych, stanowiących późniejsze przyziemie Wielkiej Oficyny. W wykopach archeologicznych, założonych na stoku skarpy wschodniej, szczegółowo przebadano stratygrafię nasypów antropogenicznych. Odsłonięcie na całej długości tylnej, zachodniej ściany Arkad Kubickiego umożliwiło w znacznym stopniu rozpoznanie reliktów fortyfikacji wazowskich z początku XVII w. Zebrano również wiele informacji o warunkach i organizacji życia mieszkańców Wielkiej Oficyny.

W 2003 r. nadzorem archeologicznym została objęta budowa tunelu mieszczącego schody ruchome, łączące obecnie Arkady Kubickiego z Piwnicami Zamku. W tym samym roku także pod nadzorem archeologów wykonana została izolacja tzw. Tunelu Historycznego – dużych rozmiarów XVIII-wiecznego kanału łączącego Zamek z Arkadami Kubickiego.

Jednego z najważniejszych odkryć dokonano w ostatnich latach w ramach rozpoczętego w 2004 r. generalnego remontu kompleksu zabudowań pałacu Pod Blachą. W trakcie badań ratowniczych, poprzedzających budowę na dziedzińcu pałacu podziemnej komory technicznej, odsłonięto relikt fortyfikacji związanych z XIV-wieczną siedzibą książęcą. Podczas prac remontowych prowadzonych we wnętrzach pałacu zebrano wiele nowych informacji dotyczących historii jego budowy.

Jerzy Garus

Source URL: <https://zamek-krolewski.pl/node/612>